# Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 12. 2021, sen. zn. 29 ICdo 11/2020, ECLI:CZ:NS:2021:29.ICDO.11.2020.1

**Číslo:** 82/2022

**Právní věta:**

Lze-li na základě konkrétních okolností té které věci usuzovat, že k započtení pohledávky dlužníka (jako prodávajícího) na úhradu kupní ceny proti dříve vzniklé pohledávce kupujícího vůči dlužníku došlo v bezprostřední věcné a časové souvislosti coby následek uzavření kupní smlouvy, která nebránila byť i jen jednostrannému zápočtu pohledávky kupujícího na dohodnutou kupní cenu, pak určení neúčinnosti takové kupní smlouvy (proto, že dlužníku coby prodávajícímu se z ní nedostalo žádného reálného protiplnění) nepřekáží okolnost, že se tak stalo až po uzavření kupní smlouvy (samostatným právním jednáním). K tomu, aby insolvenční soud v takovém případě mohl vyslovit neúčinnost právního jednání dlužníka ve smyslu ustanovení § 240 insolvenčního zákona, postačí, domáhá-li se insolvenční správce odpůrčí žalobou určení neúčinnosti kupní smlouvy.

Má-li jít o peněžitou náhradu za plnění poskytnuté dlužníkem (prodávajícím) podle takové kupní smlouvy, je insolvenční správce oprávněn (ve smyslu ustanovení § 239 odst. 4 insolvenčního zákona) požadovat odpůrčí žalobou vedle určení neúčinnosti kupní smlouvy i tuto peněžitou náhradu. To platí bez zřetele k tomu, že předmětem odpůrčí žaloby nebyl současně požadavek na určení neúčinnosti právního jednání, jímž následně došlo k započtení pohledávky dlužníka (jako prodávajícího) na úhradu kupní ceny proti dříve vzniklé pohledávce kupujícího vůči dlužníku.

Domáhá-li se insolvenční správce odpůrčí žalobou jak určení neúčinnosti kupní smlouvy, kterou dlužník získal započitatelnou pohledávku, tak určení neúčinnosti právního jednání, jímž dlužník (prodávající) následně uzavřel s kupujícím dohodu o započtení pohledávky na úhradu kupní ceny proti dříve vzniklé pohledávce kupujícího vůči dlužníku, pak je důvod žalobě vyhovět i co do určení neúčinnosti dohody o započtení, jakmile insolvenční soud dospěje k závěru, že ve smyslu ustanovení § 240 insolvenčního zákona je neúčinná kupní smlouva (proto, že dlužníku coby prodávajícímu se z ní v důsledku zápočtu nedostalo žádného reálného protiplnění). Dospěje-li insolvenční soud v takovém případě k závěru, že kupní smlouva není neúčinným právním jednáním, může odpůrčí žalobu (případně) zamítnout i v rozsahu týkajícím se určení neúčinnosti dohody o započtení až poté, co ji v návaznosti na žalobní tvrzení a zjištěný skutkový stav věci podrobí (i) samostatnému zkoumání ve smyslu ustanovení § 235 a násl. insolvenčního zákona.

Dospěje-li odvolací soud při projednání odvolání proti rozsudku, které bylo podáno jen z důvodu nesprávného právního posouzení věci (odvolací důvod dle § 205 odst. 2 písm. g/ o. s. ř.) oproti soudu prvního stupně k závěru, že účastník řízení dosud nevylíčil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně, anebo že účastník řízení dosud nenavrhl důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení, je povinen nařídit odvolací jednání; projednání odvolání bez nařízení odvolacího jednání ve smyslu ustanovení § 214 odst. 3 o. s. ř. v takovém případě není možné, ani když s tím sporné strany souhlasily.

**Soud:** Nejvyšší soud

**Datum rozhodnutí:** 30.12.2021

**Spisová značka:** 29 ICdo 11/2020

**Číslo rozhodnutí:** 82

**Číslo sešitu:** 8

**Typ rozhodnutí:** Rozsudek

**Hesla:** Incidenční spory (žaloba odpůrčí), Jednání soudu, Vady řízení

**Předpisy:** § 140 IZ
§ 240 IZ

**Druh:** Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

**Dotčená rozhodnutí:**

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2020, sen. zn. 29 ICdo 98/2018, uveřejněný pod číslem 110/2020 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 32 Odo 1143/2004, uveřejněný pod číslem 90/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2017, sen. zn. 29 ICdo 12/2015, uveřejněný pod číslem 92/2018 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 2021, sp. zn. 31 Cdo 1475/2020, uveřejněný pod číslem 58/2021 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 29 Cdo 1430/2014, uveřejněný pod číslem 63/2018 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2013, sp. zn. 29 Cdo 2543/2011, uveřejněný pod číslem 100/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2011, sp. zn. 29 Cdo 1829/2011, uveřejněný pod číslem 59/2012 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2012, sp. zn. 31 Cdo 619/2011, uveřejněný pod číslem 115/2012 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010, uveřejněný pod číslem 98/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2007, sp. zn. 21 Cdo 2748/2006, uveřejněné pod číslem 48/2008 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2017, sen. zn. 29 ICdo 76/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2010, sp. zn. 29 Cdo 4886/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2020, sp. zn. 29 Cdo 3577/2018

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2020, sen. zn. 29 ICdo 7/2019

**Sbírkový text rozhodnutí:**

*Nejvyšší soud k dovolání žalobce zrušil rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 9. 2019, a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.*

## I.
## Dosavadní průběh řízení

1. Žalobou podanou u Krajského soudu v Praze (dále jen „insolvenční soud“) 17. 5. 2017 se žalobce (P. insolvenční v. o. s., jako insolvenční správce dlužníka P. T. & P. s. r. o. v likvidaci) domáhal vůči žalovanému (M. P. s. r. o.):

> [1] Určení, že kupní smlouva, uzavřená mezi dlužníkem (jako prodávajícím) a žalovaným (jako kupujícím), jejímž předmětem byly označené movité věci a jejíž kupní cena byla vyúčtována fakturou ze dne 25. 1. 2016 (dále též jen „kupní smlouva“), je neúčinná.
>
> [2] Určení, že dohoda o vzájemném zápočtu závazků a pohledávek uzavřená mezi dlužníkem a žalovaným dne 5. 2. 2016 (dále též jen „dohoda o započtení“) je neúčinná.
>
> [3] Vydání movitých věcí, které byly předmětem kupní smlouvy, do majetkové podstaty dlužníka, eventuálně (pro případ, že žalovaný movitými věcmi již nedisponuje) vydání částky 62.804,21 Kč do majetkové podstaty dlužníka.

2. Usnesením ze dne 24. 8. 2017, č. j. 68 ICm 2463/2017-33, insolvenční soud vyloučil tu část předmětu řízení, která se týkala žalobního požadavku specifikovaného v odstavci 1. pod bodem [3] k samostatnému řízení (věc byla vedena u insolvenčního soudu pod sp. zn. 68 ICm 3865/2017, načež Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 9. 11. 2017, č. j. Ncp 824/2017-23, určil že k projednání a rozhodnutí věci jsou v prvním stupni věcně příslušné okresní soudy, s tím, že po právní moci usnesení bude věc postoupena k dalšímu řízení Okresnímu soudu Praha-východ).

3. Rozsudkem ze dne 13. 3. 2019, č. j. 68 ICm 2463/2017-109, insolvenční soud:

> [1] Zamítl žalobu, kterou se žalobce domáhal vůči žalovanému určení, že kupní smlouva je neúčinná (bod I. výroku).
>
> [2] Zamítl žalobu, kterou se žalobce domáhal vůči žalovanému určení, že dohoda o započtení je neúčinná (bod II. výroku).
>
> [3] Uložil žalobci zaplatit žalovanému na náhradě nákladů řízení do 3 dnů od právní moci rozhodnutí částku 23.836 Kč (bod III. výroku).

4. Šlo o druhé rozhodnutí insolvenčního soudu o věci samé. První (vyhovující) rozsudek (ze dne 4. 10. 2017, č. j. 68 ICm 2463/2017-40), vydaný jako rozsudek pro uznání, zrušil Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 15. 6. 2018 a věc vrátil insolvenčnímu soudu k dalšímu řízení.

5. Insolvenční soud – vycházeje z ustanovení § 3, § 140, § 235, § 236, § 239, § 240 a § 241 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona) – dospěl po provedeném dokazování k následujícím závěrům:

6. Odpůrčí žaloba byla podána řádně a včas, oprávněnou osobou, týká se úkonů, jimž lze odporovat, a v době uzavření kupní smlouvy i dohody o započtení byl již dlužník prokazatelně v úpadku (jak ve formě platební neschopnosti, tak ve formě předlužení), což je nesporně doloženo jeho účetními závěrkami.

7. Je (též) nesporné, že smlouvy byly uzavřeny, žádný z účastníků nenamítal jejich neplatnost, zboží bylo dodáno, z tohoto tedy nevyplývá, že by uzavřením „předmětných kupních smluv" došlo k nějakému zvýhodnění žalovaného. Dlužník tímto obchodním vztahem nezkrátil žádného ze svých věřitelů. Mezi dlužníkem a žalovaným byly uzavřeny „vzájemné kupní smlouvy", které byly předmětem započtení, takže nešlo o případ, kdy by dlužník neměl prospěch z provedeného zápočtu, když žalovanému nemusel platit za dodané zboží. Žalobkyně pak neprokázala, že by dohodnuté kupní ceny nebyly obvyklé, nebo že by se jinak vymykaly průměrným cenám. „Kupní smlouvy" též neobsahovaly ustanovení o zákazu započtení. Na základě dohody o započtení se žalovanému sice dostalo plného uspokojení pohledávek, zároveň však platí, že plného uspokojení pohledávek za dlužníkem by žalovaný dosáhl i jednostranným zápočtem těchto pohledávek proti pohledávkám dlužníka (což by mohl učinit i poté, co nastaly účinky rozhodnutí o úpadku dlužníka). Dohodou o započtení pohledávek se tak žalovanému nemohlo dostat vyššího uspokojení, než kterého by se mu dostalo v konkursu. Kdyby započtené pohledávky přihlásil do insolvenčního řízení, mohl by je žalovaný v souladu s § 140 odst. 2 a 3 insolvenčního zákona jednostranně započíst proti pohledávkám dlužníka i poté, kdy nabylo účinnosti rozhodnutí o způsobu řešení úpadku dlužníka. Nešlo tedy o neúčinný právní úkon dle § 240 insolvenčního zákona (započtení není splněním dluhu), ani o zvýhodňující právní úkon dle § 241 insolvenčního zákona. Kupní smlouva byla právním úkonem, který dlužník učinil za podmínek obvyklých v obchodním styku, a současně šlo o právní úkon, za který obdržel přiměřené protiplnění nebo jiný přiměřený majetkový prospěch. Za významné nemá insolvenční soud ani to, že předmětem zápočtu byly nesplatné pohledávky žalovaného, když dohodou bylo možné započíst jakékoli (tedy i nesplatné) pohledávky.

8. K odvolání žalobce Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 9. 9. 2019:

> [1] Potvrdil rozsudek insolvenčního soudu (první výrok).
>
> [2] Uložil žalobci zaplatit žalovanému na náhradě nákladů odvolacího řízení do 3 dnů od právní moci rozhodnutí částku 4.114 Kč (druhý výrok).

9. Odvolací soud – vycházeje z ustanovení § 140, § 240 a § 241 insolvenčního zákona a z judikatorních závěrů shrnutých v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2017, sen. zn. 29 ICdo 12/2015, uveřejněném pod číslem 92/2018 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 92/2018") [rozsudek je (stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže) dostupný i na webových stránkách Nejvyššího soudu], v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2017, sen. zn. 29 ICdo 76/2015 (jde o rozsudek uveřejněný v časopise Soudní judikatura, číslo 3, ročníku 2019, pod číslem 33), a v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2018, sen. zn. 29 ICdo 109/2016 – dospěl po přezkoumání napadeného rozhodnutí k následujícím závěrům:

10. Dohoda o započtení nemůže být z povahy věci neúčinným právním úkonem podle § 240 insolvenčního zákona; zvýhodňujícím právním úkonem ve smyslu § 241 insolvenčního zákona může být jen tehdy, kdyby započtení nemohlo být provedeno se stejným výsledkem v průběhu insolvenčního řízení, anebo tehdy, bude-li shledán neúčinným samotný právní úkon, z nějž vzešla pohledávka, kterou věřitel (žalovaný) použil k započtení.

11. V poměrech projednávané věci je zřejmé, že započtení by v daném případě bylo přípustné, i kdyby k němu došlo až po zahájení insolvenčního řízení, když:

[1] Zákonné podmínky započtení byly splněny před rozhodnutím o způsobu řešení úpadku (§ 140 odst. 2 insolvenčního zákona).

[2] Žalovaný se sice ohledně své započitatelné pohledávky nestal přihlášeným věřitelem (§ 140 odst. 3 písm. a/ insolvenčního zákona), avšak k zániku pohledávky započtením došlo před zahájením insolvenčního řízení dlužníka.

[3] Žalobce neprokázal, že kupní smlouva, na jejímž základě vznikla započitatelná pohledávka žalovaného, byla neúčinným právním úkonem (§ 140 odst. 3 písm. b/ insolvenčního zákona); nebylo zpochybňováno dodání zboží ani výše sjednané ceny.

[4] Žalobce neprokázal, že žalovaný v době nabytí započitatelné pohledávky věděl, že je dlužník v úpadku (§ 140 odst. 3 písm. c/ insolvenčního zákona). Ani neuhrazení závazku ve lhůtě splatnosti ještě nemusí znamenat, že dlužník je v úpadku, zvláště za situace, kdy započítávání závazků dlužníka bylo ve vztahu k žalovanému i dalším odběratelům běžnou praxí. Za této situace nelze klást k tíži žalovaného, že před vlastním úkonem započtení pohledávek neověřoval finanční situaci dlužníka nahlížením do sbírky listin.

[5] Žalobce neprokázal (ani netvrdil), že hodnota splatné pohledávky dlužníka převyšovala hodnotu započitatelné pohledávky žalovaného, a v tomto rozsahu nebyla dosud žalovaným uhrazena (§ 140 odst. 3 písm. d/ insolvenčního zákona).

12. Na neúčinnost započtení nelze usuzovat ani proto, že neúčinný je právní úkon, z nějž vzešla pohledávka, kterou žalovaný použil k započtení; žalobce ani potud neunesl břemeno tvrzení a tudíž ani břemeno důkazní.

13. Započtení rovněž nebrání, že pohledávky žalovaného při započtení nebyly splatné; dohodou o započtení bylo možné započíst i nesplatné pohledávky.

## II.
## Dovolání a vyjádření k němu

14. Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu ustanovení § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení právních otázek, které v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyly vyřešeny, konkrétně otázek:

[1] Jak má soud vykládat ustanovení § 140 odst. 3 písm. a/ insolvenčního zákona co do posouzení, zda při započtení před zahájením insolvenčního řízení byla splněna podmínka v něm uvedená?

[2] Jak má soud vykládat ustanovení § 140 odst. 3 písm. b/ insolvenčního zákona u započtení před zahájením insolvenčního řízení? Lze toto ustanovení vztáhnout i k právnímu úkonu, v jehož důsledku se pohledávka věřitele stala započitatelnou?

[3] Jak má soud posuzovat dobrou víru a vědomost věřitele o úpadku dlužníka dle ustanovení § 140 odst. 3 písm. c/ insolvenčního zákona co do možnosti započtení před zahájením insolvenčního řízení?

[4] Může věřitel s úspěchem tvrdit, že ani při náležité pečlivosti nemohl poznat, že dlužník je v úpadku, jestliže dlužník ve sbírce listin obchodního rejstříku řádně zveřejnil účetní závěrku a zprávu auditora, z nichž plyne, že se dlužník fakticky ve smyslu § 3 insolvenčního zákona nachází v úpadku?

[5] Je neúčinným právním jednáním dle § 235 a násl. insolvenčního zákona kupní smlouva, kterou dlužník nacházející se ve faktickém stavu úpadku ve smyslu § 3 insolvenčního zákona, prodá majetek svému věřiteli, aniž si současně sjedná zákaz započtení pohledávky z takové kupní smlouvy vzniklé proti věřitelovým pohledávkám?

[6] Je soud povinen posoudit neúčinnost více právních jednání (kupní smlouvy a dohody o započtení) na základě žalobních tvrzení jako součást jedné transakce?

15. Dovolatel namítá, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a požaduje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

16. V mezích uplatněného dovolacího důvodu argumentuje dovolatel k položeným otázkám následovně:

K otázce č. 1 (k § 140 odst. 3 písm. a/ insolvenčního zákona)

17. Potud dovolatel vytýká odvolacímu soudu, že dovodil splnění podmínky započtení dle § 140 odst. 3 písm. a/ insolvenčního zákona, ačkoliv prostřednictvím tohoto ustanovení nelze posuzovat účinnost započtení provedeného před zahájením insolvenčního řízení (žalovaný se při takovém započtení nikdy nemůže stát přihlášeným věřitelem).

K otázce č. 2 (k § 140 odst. 3 písm. b/ insolvenčního zákona)

18. U této otázky dovolatel míní, že ustanovení § 140 odst. 3 písm. b/ insolvenčního zákona se neváže k právnímu úkonu, kterým věřitel získal pohledávku, nýbrž k právnímu úkonu, v důsledku kterého se pohledávka věřitele stala započitatelnou. Odvolacímu soudu pak vytýká, že z tohoto pohledu se věcí nezabýval (neúčinnost kupní smlouvy neposuzoval).

K otázce č. 3 a 4 (k § 140 odst. 3 písm. c/ insolvenčního zákona a ke zjištěním ze sbírky listin)

19. Potud dovolatel namítá nesprávnost závěru odvolacího soudu, že neprokázal (netvrdil), že žalovaný v době nabytí započitatelných pohledávek věděl o dlužníkově úpadku. Dovozuje, že nevěděl-li žalovaný o špatné finanční situaci dlužníka, pak nebyl v dobré víře, neboť o ní podle výsledků dokazování vědět měl. Odvolací soud měl přijmout závěr, že kupní smlouva je neúčinná dle ustanovení § 240 insolvenčního zákona, neboť ji dlužník uzavřel v době, kdy byl ve faktickém stavu úpadku, který (jak vyplývá ze sbírky listin) trvá již několik let, což by žalovaný při náležité pečlivosti měl poznat.

K otázce č. 5 (k zákazu započtení pohledávky)

20. U této otázky dovolatel vytýká odvolacímu soudu, že se nevypořádal s odvolací námitkou, podle níž neúčinnost kupní smlouvy je nutno dovodit již z toho, že dlužník si v ní nevyhradil zákaz započtení (a dokonce pak dohodu o započtení sám uzavřel). Dovozuje, že tím, že nemožnost usuzovat na neúčinnost započtení proto, že je neúčinný právní úkon, z nějž vzešla pohledávka, založil na závěru, že dovolatel neunesl břemeno tvrzení a tedy ani břemeno důkazní, zatížil odvolací soud odvolací řízení vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. K této vadě (nepřezkoumatelnosti napadeného rozhodnutí) by dovolací soud měl přihlédnout z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.); v daném kontextu dovolatel odkazuje na závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4118/2010). Dovolatel uzavírá, že kupní smlouva je neúčinným právním úkonem dle § 240 insolvenčního zákona, neboť dlužník ji uzavřel v době, kdy byl ve faktickém stavu úpadku ve smyslu ustanovení § 3 insolvenčního zákona a současně nesjednal se svým věřitelem zákaz započtení pohledávky z této kupní smlouvy vzniklé; potud se dovolává závěrů

obsažených v „rozsudku“ (správně usnesení) Nejvyššího soudu ze dne 23. 8. 2018, sen. zn. 29 ICdo 116/2016.

K otázce č. 6 (k neúčinnosti více právních jednání)

21. Potud dovolatel poukazuje na to, že odvolací soud se nezabýval jeho námitkou, že ve smyslu závěrů obsažených v rozsudku Nejvyššího soudu sen. zn. 29 ICdo 76/2015 šlo o neúčinné právní jednání bez zřetele k tomu, že se stalo dvěma právními úkony (kupní smlouvou a dohodou o započtení).

22. Žalovaný ve vyjádření navrhuje dovolání zamítnout, maje napadené rozhodnutí za správné. Potud se dovolává závěrů formulovaných v R 92/2018 a usnesení Nejvyššího soudu sen. zn. 29 ICdo 116/2016, z nějž argumentačně vychází dovolatel, nemá v dané věci za použitelné (zdůrazňuje, že dlužníku se z kupní smlouvy reálně dostalo protiplnění spočívající v dodání zboží).

## III.
## Přípustnost dovolání

23. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (v aktuálním znění) se podává z bodu 2., článku II, části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

24. Dovolání v dané věci je přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř., když pro ně neplatí žádné z omezení přípustnosti dovolání vypočtených v § 238 o. s. ř., a v posouzení dovoláním předestřených právních otázek je napadené rozhodnutí zčásti v rozporu s níže označenou judikaturou Nejvyššího soudu a zčásti závisí na zodpovězení právních otázek dovolacím soudem neřešených.

## IV.
## Důvodnost dovolání

25. Nejvyšší soud se – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval nejprve tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

26. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

27. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází. Pro právní posouzení věci jsou rozhodná především následující skutková zjištění (z nichž vyšly oba soudy):

28. Žalovaný (jako kupující) uzavřel s dlužníkem (jako prodávajícím) ústní kupní smlouvu, jejímž předmětem byl prodej 3.312 kg modrozelených PET fleků za dohodnutou kupní cenu ve výši 62.804,21 Kč. Kupní cenu vyúčtoval dlužník žalovanému fakturou vystavenou 25. 1. 2016, s datem splatnosti 8. 2. 2016.

29. Žalovaný uzavřel s dlužníkem 5. 2. 2016 dohodu o vzájemném započtení závazků, kterou došlo k započtení pohledávky dlužníka z titulu kupní ceny proti pohledávkám žalované proti dlužníku do stejné výše (62.804,21 Kč).

30. Mezi dlužníkem a žalovaným probíhal obchodní styk od roku 2013 (žalovaný nakupoval od

dlužníka PET fleky a dlužník nakupoval od žalovaného pytle LDPE), přičemž vzájemné obchodování skončilo dlužníkovým dluhem u žalovaného ve výši 20.004,26 Kč. Úhrada nákupů probíhala tak, že faktury byly propláceny (žalovaným); v případě, že dlužník odebral zboží od žalovaného, provedl se zápočet.

31. V insolvenčním řízení vedeném na majetek dlužníka (zahájeném 19. 2. 2016) insolvenční soud usnesením ze dne 19. 5. 2016 (zveřejněným v insolvenčním rejstříku téhož dne) [mimo jiné] zjistil úpadek dlužníka, insolvenčním správcem dlužníka ustanovil žalobce a prohlásil konkurs na majetek dlužníka.

32. Pro další úvahy Nejvyššího soudu jsou rozhodná následující ustanovení insolvenčního zákona:

§ 140 (insolvenčního zákona)
Předběžná opatření a započtení

(…)

(2) Započtení vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele je po rozhodnutí o úpadku přípustné, jestliže zákonné podmínky tohoto započtení byly splněny před rozhodnutím o způsobu řešení úpadku, není-li dále stanoveno jinak.

(3) Započtení podle odstavce 2 není přípustné, jestliže dlužníkův věřitel

a/ se ohledně své započitatelné pohledávky nestal přihlášeným věřitelem, nebo

b/ získal započitatelnou pohledávku neúčinným právním úkonem, nebo

c/ v době nabytí započitatelné pohledávky věděl o dlužníkově úpadku, anebo

d/ dosud neuhradil splatnou pohledávku dlužníka v rozsahu, v němž převyšuje započitatelnou pohledávku tohoto věřitele.

(4) Započtení podle odstavce 2 není rovněž přípustné v případech stanovených dále tímto zákonem nebo předběžným opatřením insolvenčního soudu.

§ 239 (insolvenčního zákona)

(…)

(4) Dlužníkovo plnění z neúčinných právních úkonů náleží do majetkové podstaty právní mocí rozhodnutí, kterým bylo odpůrčí žalobě vyhověno. Tím není dotčeno právo insolvenčního správce v případě, že šlo o peněžité plnění nebo že má jít o peněžitou náhradu za poskytnuté plnění, požadovat odpůrčí žalobou vedle určení neúčinnosti dlužníkova právního úkonu i toto peněžité plnění nebo peněžitou náhradu plnění. Vylučovací žaloba není přípustná.

§ 240 (insolvenčního zákona)
Neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění

(1) Právním úkonem bez přiměřeného protiplnění se rozumí právní úkon, jímž se dlužník zavázal poskytnout plnění bezúplatně nebo za protiplnění, jehož obvyklá cena je podstatně nižší než obvyklá cena plnění, k jehož poskytnutí se zavázal dlužník.

(2) Právním úkonem bez přiměřeného protiplnění se rozumí pouze právní úkon, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo právní úkon, který vedl k dlužníkovu úpadku. Má se za

to, že právní úkon bez přiměřeného protiplnění učiněný ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, je úkonem, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku.

(3) Právnímu úkonu bez přiměřeného protiplnění lze odporovat, byl-li učiněn v posledních 3 letech před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, anebo v době 1 roku před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch jiné osoby.

(4) Právním úkonem bez přiměřeného protiplnění není

a/ plnění uložené právním předpisem,

b/ příležitostný dar v přiměřené výši,

c/ poskytnutí plnění, kterým bylo vyhověno ohledům slušnosti, nebo

d/ právní úkon, o kterém dlužník se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládal, že z něj bude mít přiměřený prospěch, a to za předpokladu, že nešlo o úkon učiněný ve prospěch osoby dlužníkovi blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, a že osoba, v jejíž prospěch byl úkon učiněn, nemohla ani při náležité pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku, nebo že by tento úkon mohl vést k úpadku dlužníka.

33. Ve výše uvedené podobě platí citovaná ustanovení insolvenčního zákona beze změn od uzavření kupní smlouvy.

34. Úvodem Nejvyšší soud poznamenává, že postrádá zdůvodnění (opodstatnění) toho, proč u právního jednání dlužníka uskutečněného v době od 1. 1. 2014 oba soudy nadále používají pojem „právní úkon“ dle § 34 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále jen „obč. zák.“). Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o. z.“) nahradil tento pojem pojmem „právní jednání“ (srov. § 545 a násl. o. z.) a ve stejném duchu je proto třeba pro rozhodné období interpretovat slovní spojení „právní úkon“ v § 235 a násl. insolvenčního zákona. Srov. i ustanovení § 3028 odst. 3 o. z. Při absenci argumentace pro jiný závěr bude Nejvyšší soud při svých úvahách v této věci dále používat terminologii zavedenou s účinností od 1. 1. 2014.

35. Ve shora ustaveném skutkovém a právním rámci činí Nejvyšší soud k dovoláním otevřeným právním otázkám následující závěry:

36. Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích při výkladu ustanovení § 240 insolvenčního zákona ozřejmil, že:

37. Protiplnění dle § 240 insolvenčního zákona musí být majetkové povahy, reálné a přiměřeně ekvivalentní; nemůže mít jinou, např. nemajetkovou, povahu nebo podobu, kterou nelze nijak zpeněžit anebo využít k uspokojení věřitelů (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2020, sen. zn. 29 ICdo 98/2018, uveřejněný pod číslem 110/2020 Sb. rozh. obč.).

38. Jestliže dlužník, který nemá další majetek postačující k uspokojení svých věřitelů, jako prodávající uzavřel se svým věřitelem jako kupujícím kupní smlouvu, jejíž součástí od počátku byla dohoda o započtení dříve splatných pohledávek věřitele na pohledávku dlužníka z titulu kupní ceny, takže dlužník reálně obdržel (z kupní ceny ve výši 3.741.500 Kč) jen 200.000 Kč (5,35 %), pak byla taková kupní smlouva ve smyslu ustanovení § 240 insolvenčního zákona vzorovým příkladem právního úkonu dlužníka „bez přiměřeného protiplnění“. Celá transakce totiž tímto způsobem směřovala jen k vytvoření pohledávky (dlužníka proti věřiteli), na kterou si věřitel mohl započíst své

(starší) pohledávky vůči dlužníku, čímž by se dlužníku za nemovitost převedenou na věřitele přiměřeného protiplnění (zužitkovatelného k uspokojení dalších věřitelů dlužníka) „reálně“ nedostalo (rozsudek Nejvyššího soudu sen. zn. 29 ICdo 76/2015).

39. O právní jednání bez přiměřeného protiplnění (§ 240 insolvenčního zákona) jde ve smyslu výše řečeného i tehdy, umožní-li dlužník uzavřením kupní smlouvy se svým věřitelem, který má vůči němu splatné pohledávky, aby věřitel (jakožto kupující) jednostranně započetl své splatné pohledávky na pohledávku dlužníka z titulu kupní ceny, v důsledku čehož se dlužníku nedostane z titulu kupní ceny žádné reálné plnění, využitelné k uspokojení jeho dalších věřitelů. Jinak řečeno, jestliže pozdější (insolvenční) dlužník (coby prodávající) nezabránil (dohodou s kupujícím v rámci kupní smlouvy) byť i jen jednostrannému zápočtu pohledávek kupujícího na dohodnutou kupní cenu a naopak takovému postupu vyšel v blízké časové návaznosti na uzavření kupní smlouvy aktivně vstříc nejprve tím, že několik dnů po uzavření kupní smlouvy uzavřel s kupujícím a svým věřitelem dohodu o započtení takto vzniklé pohledávky kupujícího na kupní cenu, pak se mu v rozsahu započtené částky nedostalo žádného skutečného (reálného) protiplnění [z nějž by mohli jeho (insolvenční) věřitelé uspokojit své pohledávky]. Srov. *mutatis mutandis* [v obdobných „konkursních“ souvislostech při výkladu § 16 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění účinném do 31. 12. 2007 (dále jen „ZKV“), ve spojení s § 42a obč. zák.] např. též důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2020, sp. zn. 29 Cdo 3577/2018, k jehož závěrům se Nejvyšší soud přihlásil pro insolvenční poměry např. v usnesení ze dne 20. 8. 2020, sen. zn. 29 ICdo 7/2019.

40. Započtení pohledávek nelze považovat za „nějaký jiný“ způsob či formu plnění dluhu; jde o způsob zániku nesplněného závazku, při němž naopak dvojí plnění odpadá (povinnost plnit zaniká) [srov. důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 32 Odo 1143/2004, uveřejněného pod číslem 90/2006 Sb. rozh. obč.]. Započtením se tak stranám zápočtu nedostává žádného plnění, natož takového plnění, které by mohlo být využitelné k (byť jen částečnému) uspokojení přihlášených pohledávek jiných věřitelů dlužníka; nelze však přehlédnout, že započtením dlužník „ztrácí“ majetek (pohledávku), který by mohl být využitelný ke shora zmíněnému účelu (srov. R 92/2018).

41. Na neúčinnost započtení lze zásadně usuzovat jen tehdy, je-li neúčinné právní jednání, z nějž vzešla pohledávka, kterou věřitel dlužníka, ohledně kterého je vedeno insolvenční řízení, použil k započtení (srov. opět R 92/2018).

42. Jako východisko závěrů formulovaných pro neúčinnost právního jednání dlužníka podle § 240 insolvenčního zákona použil Nejvyšší soud v R 92/2018 (též) závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2010, sp. zn. 29 Cdo 4886/2007, uveřejněného v časopise Soudní judikatura číslo 1, ročníku 2011, pod číslem 10 (jenž se zabýval neúčinností právních úkonů v režimu § 16 ZKV ve spojení s § 42a obč. zák.). V tomto rozhodnutí se z okolností, za nichž byl mezi prodávajícím a kupujícím učiněn druhý právní úkon (dohoda o započtení) činil závěr, že první právní úkon (kupní smlouva) byl zkracujícím právním úkonem.

43. Jinak řečeno, lze-li na základě konkrétních okolností té které věci usuzovat, že k započtení pohledávky dlužníka (jako prodávajícího) na úhradu kupní ceny proti dříve vzniklé pohledávce kupujícího vůči dlužníku došlo v bezprostřední věcné a časové souvislosti coby následek uzavření kupní smlouvy, která nebránila byť i jen jednostrannému zápočtu pohledávky kupujícího na dohodnutou kupní cenu, pak určení neúčinnosti takové kupní smlouvy (proto, že dlužníku coby prodávajícímu se z ní nedostalo žádného reálného protiplnění) nepřekáží okolnost, že se tak stalo až po uzavření kupní smlouvy (samostatným právní jednáním). K tomu, aby insolvenční soud v takovém případě mohl vyslovit neúčinnost právního jednání dlužníka ve smyslu ustanovení § 240 insolvenčního zákona, postačí, domáhá-li se insolvenční správce odpůrčí žalobou určení neúčinnosti kupní smlouvy. Má-li jít o peněžitou náhradu za plnění poskytnuté dlužníkem (prodávajícím) podle

takové kupní smlouvy, je insolvenční správce oprávněn (ve smyslu ustanovení § 239 odst. 4 insolvenčního zákona) požadovat odpůrčí žalobou vedle určení neúčinnosti kupní smlouvy i tuto peněžitou náhradu. To vše platí bez zřetele k tomu, že předmětem odpůrčí žaloby nebyl současně požadavek na určení neúčinnosti právního jednání, jímž následně došlo k započtení pohledávky dlužníka (jako prodávajícího) na úhradu kupní ceny proti dříve vzniklé pohledávce kupujícího vůči dlužníku.

44. Domáhá-li se insolvenční správce v případě popsaném v předchozím odstavci odpůrčí žalobou pouze určení neúčinnosti právního jednání dlužníka (prodávajícího) spočívajícího v uzavření dohody o započtení pohledávky na úhradu kupní ceny proti dříve vzniklé pohledávce kupujícího vůči dlužníku, pak nelze závěr, že jde o neúčinné právní jednání podle § 240 insolvenčního zákona, přijmout na základě zkoumání právního jednání, jímž dlužník získal započitatelnou pohledávku (na základě zkoumání dříve uzavřené kupní smlouvy) [srov. opět i R 92/2018].

45. Domáhá-li se insolvenční správce (jako v této věci) odpůrčí žalobou jak určení neúčinnosti kupní smlouvy, kterou dlužník získal započitatelnou pohledávku, tak určení neúčinnosti právního jednání, jímž dlužník (prodávající) následně uzavřel s kupujícím dohodu o započtení pohledávky na úhradu kupní ceny proti dříve vzniklé pohledávce kupujícího vůči dlužníku, pak je důvod žalobě vyhovět i co do určení neúčinnosti dohody o započtení, jakmile insolvenční soud dospěje k závěru, že ve smyslu ustanovení § 240 insolvenčního zákona je neúčinná kupní smlouva (proto, že dlužníku coby prodávajícímu se z ní v důsledku zápočtu nedostalo žádného reálného protiplnění). Dospěje-li insolvenční soud v takovém případě k závěru, že kupní smlouva není neúčinným právním jednáním, může odpůrčí žalobu (případně) zamítnout i v rozsahu týkajícím se určení neúčinnosti dohody o započtení až poté, co ji v návaznosti na žalobní tvrzení a zjištěný skutkový stav věci podrobí (i) samostatnému zkoumání ve smyslu ustanovení § 235 a násl. insolvenčního zákona.

46. Odvolací soud (a před ním insolvenční soud) se výše formulovanými závěry (jež plynou z rozebrané ustálené judikatury Nejvyššího soudu) neřídil. Oba soudy zjevně (metodologicky nesprávně) soustředily svou argumentaci k dohodě o započtení pohledávek, aniž se jakkoli vyslovily (v mezích rozhodné judikatury) k „reálnosti“ plnění dlužníku z kupní smlouvy [ze zjištěného skutkového stavu věci je zjevné, že dlužník reálně žádnou kupní cenu (lhostejno, zda obvyklou) využitelnou k uspokojení pohledávek svých věřitelů neobdržel].

47. Ustanovení § 140 odst. 2 až 4 insolvenčního zákona (jeho výklad podaný v napadeném rozhodnutí) pak není (další) skutkovou podstatou neúčinnosti (jinak platného) právního jednání. Jde o normu procesního práva deklarující pro určité situace nepřípustnost započtení v průběhu insolvenčního řízení (srov. shodně např. důvody rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 2021, sp. zn. 31 Cdo 1475/2020, uveřejněného pod číslem 58/2021 Sb. rozh. obč.). Tam nastavené omezení započítávání pohledávek je přitom (až) jedním z účinků rozhodnutí o úpadku [započtení, k němuž došlo (jako v této věci) před rozhodnutím o úpadku, omezením podle § 140 odst. 2 až 4 insolvenčního zákona nepodléhá]; srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 29 Cdo 1430/2014, uveřejněný pod číslem 63/2018 Sb. rozh. obč.

48. Úprava obsažená v ustanovení § 140 odst. 2 až 4 insolvenčního zákona je korektivem úvahy, zda jde (jen ve vztahu k úkonu směřujícímu k započtení pohledávky dlužníka proti pohledávce jeho věřitele) o právní jednání neúčinné dle § 240, § 241 nebo § 242 insolvenčního zákona jen potud, že započtení nebude neúčinným právním úkonem, kdyby se stejným výsledkem mohlo být provedeno i v průběhu insolvenčního řízení (po rozhodnutí o úpadku dlužníka); srov. opět R 92/2018. Pro účely posouzení, zda je neúčinným právním jednáním předmětná kupní smlouva, závěry odvolacího soudu na dané téma nemají žádný význam.

49. U přípustného dovolání přihlíží Nejvyšší soud z úřední povinnosti též k tzv. zmatečnostním vadám řízení uvedeným v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a/ a b/ a § 229 odst. 3 o. s. ř. a k vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (§ 242 odst. 3 o. s. ř.). Takovými vadami je postiženo i odvolací řízení v této věci, přičemž pro další úvahy Nejvyššího soudu na dané téma jsou rozhodná následující ustanovení občanského soudního řádu (jež jsou ve smyslu ustanovení § 7 insolvenčního zákona přiměřeně aplikovatelná i v incidenčních sporech), jež nedoznala změn od zahájení předmětného sporu:

§ 118a (o. s. ř.)

(1) Ukáže-li se v průběhu jednání, že účastník nevylíčil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně, předseda senátu jej vyzve, aby svá tvrzení doplnil, a poučí jej, o čem má tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy.

(…)

(3) Zjistí-li předseda senátu v průběhu jednání, že účastník dosud nenavrhl důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení, vyzve jej, aby tyto důkazy označil bez zbytečného odkladu, a poučí jej o následcích nesplnění této výzvy.

(…)

Náležitosti odvolání

§ 205 (o. s. ř.)

(1) V odvolání musí být vedle obecných náležitostí (§ 42 odst. 4) uvedeno, proti kterému rozhodnutí směřuje, v jakém rozsahu se napadá, v čem je spatřována nesprávnost tohoto rozhodnutí nebo postupu soudu (odvolací důvod) a čeho se odvolatel domáhá (odvolací návrh).

(2) Odvolání proti rozsudku nebo usnesení, jímž bylo rozhodnuto ve věci samé, lze odůvodnit jen tím, že

(…)

c/ řízení je postiženo jinou vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci,

(…)

g/ rozhodnutí soudu prvního stupně spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

(…)

§ 213b (o. s. ř.)

(1) V odvolacím řízení se postupuje podle § 118a; tento postup však nemůže vést k uplatnění nových skutečností nebo důkazů v rozporu s ustanovením § 205a nebo 211a nebo k uplatnění procesních práv, která jsou za odvolacího řízení nepřípustná.

(2) Porušení ustanovení § 118a odst. 1 až 3 soudem prvního stupně je vadou řízení, jen jestliže potřeba uvést další tvrzení nebo důkazy vyplyne z odlišného právního názoru odvolacího soudu.

§ 214 (o. s. ř.)

(1) K projednání odvolání nařídí předseda senátu odvolacího soudu jednání.

(2) Jednání není třeba nařizovat, jestliže

a/ se odmítá odvolání;

b/ se zastavuje nebo přerušuje odvolací řízení;

c/ odvolání směřuje proti usnesení soudu prvního stupně, jímž bylo rozhodnuto o předběžném opatření, nebo jinému usnesení, kterým nebylo rozhodnuto ve věci samé;

d/ se zrušuje rozhodnutí podle § 219a odst. 1;

e/ odvolání se týká toliko nákladů řízení, lhůty k plnění nebo předběžné vykonatelnosti.

(3) Jednání není třeba nařizovat také tehdy, bylo-li odvolání podáno jen z důvodu nesprávného právního posouzení věci a účastníci se práva účasti na projednání věci vzdali, popřípadě s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí; to neplatí, jestliže odvolací soud opakuje nebo doplňuje dokazování.

§ 229 (o. s. ř.)

(…)

(3) Žalobou pro zmatečnost účastník může napadnout též pravomocný rozsudek odvolacího soudu nebo jeho pravomocné usnesení, kterým bylo rozhodnuto ve věci samé, jestliže mu byla v průběhu řízení nesprávným postupem soudu odňata možnost jednat před soudem. Totéž platí, jde-li o pravomocný rozsudek soudu prvního stupně, proti němuž není odvolání přípustné podle § 202 odst. 2.

(…)

50. Ze spisu se podává, že odvolací soud rozhodl o podaném odvolání bez nařízení odvolacího jednání, maje v souvislosti s výzvou (usnesením) ze dne 8. 7. 2019 za to, že pro takový postup byly splněny předpoklady formulované v § 214 odst. 3 o. s. ř., jelikož odvolání bylo podáno pouze z důvodu nesprávného právního posouzení věci (srov. odstavec 6. a 7. napadené rozhodnutí). Z odvolání ze dne 26. 4. 2019 (č. l. 121 až 124) nicméně plyne, že ač v něm žalobce formálně ohlašuje odvolací důvod podle § 205 odst. 2 písm. g/ o. s. ř. (č. l. 121 p. v.), jehož se následně týká převážná část odvolací argumentace, v závěru odvolání vytýká insolvenčnímu soudu, že neposuzoval jeho tvrzení uplatněná v předchozích částech odvolání, takže „je napadený rozsudek nepřezkoumatelný“ (č. l. 123 p. v.).

51. Námitkou, že rozsudek insolvenčního soudu je nepřezkoumatelný, vystihl žalobce z obsahového hlediska tzv. jinou vadu řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2013, sp. zn. 29 Cdo 2543/2011, uveřejněný pod číslem 100/2013 Sb. rozh. obč.) a tedy (též) odvolací důvod uvedený v § 205 odst. 2 písm. c/ o. s. ř. K požadavku, aby odvolání bylo v rovině zkoumání uplatněných odvolacích důvodů posuzováno podle svého obsahu, srov. v literatuře shodně např. Drápal, L., Bureš, J. a kol.: Občanský soudní řád II. § 201 až 376. Komentář. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2009 (dále jen „Komentář“), str. 1730. Odvolání tudíž nebylo podáno jen z důvodu nesprávného právního posouzení věci a postup podle § 214 odst. 3 o. s. ř. nebyl možný.

52. O zmatečnostní vadu ve smyslu § 229 odst. 3 o. s. ř. pak jde i tehdy, jestliže odvolací soud projedná odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně (insolvenčního soudu) a rozhodne o něm bez nařízení odvolacího jednání, aniž jde o postup dovolený úpravou obsaženou v ustanoveních § 214 odst. 2 a 3 o. s. ř.; srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2007, sp. zn. 21 Cdo 2748/2006, uveřejněné pod číslem 48/2008 Sb. rozh. obč.

53. Odvolací soud dále své rozhodnutí založil na závěru o „neprokázání" některých skutečností žalobcem (srov. shrnutí odvolací argumentace v odstavci 11. pod body [3] až [5] výše), jakož i na závěru, že některé (právně významné) skutečnosti žalobce ani netvrdil (srov. opět odstavec 11. bod [5] výše). Na neunesení břemene tvrzení a tudíž ani břemene důkazního žalobcem pak založil odvolací soud i závěr, že „právní úkon" (správně právní jednání), z nějž vzešla pohledávka, kterou žalovaný použil k započtení (rozuměj předmětná kupní smlouva) není neúčinný (srov. odstavec 12. výše). V tomto ohledu však odvolací řízení trpí tzv. jinou vadou řízení (vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci), neboť ani odvolací soud (stejně jako před ním soudu prvního stupně) nemůže založit své rozhodnutí na neunesení břemene tvrzení a důkazního břemene účastníkem řízení, aniž se předtím tomuto účastníku dostalo poučení ve smyslu ustanovení § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. (pro odvolací řízení srov. § 213b o. s. ř.).

54. V občanském soudním řízení (v tzv. sporném řízení), pro které platí zásada dispoziční a projednací (a takovým bylo i řízení v této věci), je zásadně povinností účastníků řízení tvrdit skutečnosti významné pro rozhodnutí o věci samé a označit důkazy k prokázání svých tvrzení o skutečnostech významných pro rozhodnutí o věci samé. Protože ve sporném řízení stojí strany proti sobě a mají opačný zájem na výsledku řízení, povinnost tvrzení a důkazní povinnost zatěžuje každou ze sporných stran ve zcela jiném směru. Každá ze stran sporu musí v závislosti na hypotéze právní normy tvrdit skutečnosti významné pro rozhodnutí o věci samé a označit v zájmu jejich prokázání důkazy, na základě kterých bude moci soud rozhodnout v její prospěch (břemeno tvrzení a důkazní břemeno). Účastník, který netvrdil (žádné nebo všechny) skutečnosti významné pro rozhodnutí o věci samé nebo neoznačil důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení o skutečnostech významných pro rozhodnutí o věci samé, nese případné nepříznivé následky v podobě takového rozhodnutí soudu, které bude vycházet ze skutkového stavu zjištěného na základě ostatních provedených důkazů (rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010, uveřejněný pod číslem 98/2013 Sb. rozh. obč.).

55. Jak Nejvyšší soud opakovaně vysvětlil ve svých rozhodnutích, poučovací povinnost podle § 118a o. s. ř. je vybudována na objektivním principu. Znamená to, že poskytnutí potřebného poučení není závislé na tom, zda se soud prvního stupně o potřebě poučení vůbec dozvěděl. Nebylo-li účastníku potřebné poučení poskytnuto, ačkoliv se tak mělo z objektivního hlediska stát, došlo i v tomto případě k porušení ustanovení § 118a o. s. ř. (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2011, sp. zn. 29 Cdo 1829/2011, uveřejněný pod číslem 59/2012 Sb. rozh. obč. (dále jen „R 59/2012").

56. Jestliže soud prvního stupně příslušné poučení neposkytne (lhostejno z jakých důvodů), musí tak učinit (je-li podáno odvolání) odvolací soud v odvolacím řízení (§ 213b odst. 1 o. s. ř.), a to bez ohledu na to, že již došlo ke koncentraci řízení (R 59/2012).

57. Poučení o důkazní povinnosti podle ustanovení § 118a odst. 3 o. s. ř. poskytne soud nejen účastníku, který dosud o sporném tvrzení neoznačil žádný důkaz nebo který sice o svém sporném tvrzení důkaz označil, avšak jde o důkaz zjevně nezpůsobilý prokázat sporné tvrzení, ale i tehdy, provedl-li ohledně sporného tvrzení účastníkem navržené důkazy, jestliže jimi nedošlo k jeho prokázání a jestliže proto (z důvodu neunesení důkazního břemene) by účastník nemohl být ve věci úspěšný [srov. např. rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2012, sp. zn. 31 Cdo 619/2011, uveřejněný pod číslem 115/2012 Sb. rozh. obč.).

58. V daném případě insolvenční soud při jednáních konaných (za přítomnosti žalobce) 5. 11. 2018 (č. l. 70-72) a 11. 3. 2019 (č. l. 100 až 104) neposkytl žalobci žádné poučení dle § 118a o. s. ř. Odvolací soud (již proto, že nenařídil odvolací jednání) nápravu též nezjednal (ač své závěry oproti insolvenčnímu soudu zčásti založil na neunesení povinnosti tvrzení a důkazní povinnosti žalobcem).

59. Určuje-li ustanovení § 213b odst. 2 o. s. ř., že porušení ustanovení § 118a odst. 1 až 3 o. s. ř. soudem prvního stupně je vadou řízení, jen jestliže potřeba uvést další tvrzení nebo důkazy vyplyne z odlišného právního názoru odvolacího soudu, pak tak činí nikoli proto, že by takové porušení procesního práva soudem prvního stupně nemělo mít žádné právní následky, nýbrž proto, aby možnost zjednat nápravu takového porušení (potřebné poučení poskytnout) mohl realizovat (postupem předjímaným v § 213b odst. 1 o. s. ř.) odvolací soud. Odvolací soud tedy tím, že způsobem předepsaným v ustanovení § 213b odst. 1 o. s. ř. nepostupoval, zatížil odvolací řízení vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

60. Ostatně, dospěje-li odvolací soud při projednání odvolání proti rozsudku, které bylo podáno jen z důvodu nesprávného právního posouzení věci (odvolací důvod dle § 205 odst. 2 písm. g/ o. s. ř.) oproti soudu prvního stupně k závěru, že účastník řízení (v poměrech této věci žalobce) dosud nevylíčil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně, anebo že účastník řízení dosud nenavrhl důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení, projevuje tím pochybnosti o skutkovém stavu věci zjištěném soudem prvního stupně (a v odvolacím řízení se účastníku řízení má dostat příslušného poučení postupem podle § 213b odst. 1 o. s. ř., ve spojení s § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř.), takže je povinen nařídit odvolací jednání. Rozhodnutí odvolacího soudu tu nemůže být (nebude) založeno jen na přezkoumání právních otázek uplatněných odvolacím důvodem dle § 205 odst. 2 písm. g/ o. s. ř. Projednání odvolání bez nařízení odvolacího jednání ve smyslu ustanovení § 214 odst. 3 o. s. ř. v takovém případě není možné, ani když s tím sporné strany souhlasily; srov. opět i Komentář, str. 1731.

61. Jelikož napadené rozhodnutí neobstálo v rovině právní (při zkoumání neúčinnosti kupní smlouvy) a jelikož odvolací řízení je postiženo zmatečností dle § 229 odst. 3 o. s. ř. i vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, Nejvyšší soud, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), je zrušil (včetně závislých výroků o nákladech řízení) a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1 a 2 o. s. ř.).